

Näringsutskottets yttrande 2020/21:NU6y

Vattendirektivets påverkan och genomförande

Till miljö- och jordbruksutskottet

Miljö- och jordbruksutskottet beslutade den 27 maj 2021 att ge näringsutskottet tillfälle att yttra sig över ett förslag till tillkännagivande med stöd av utskottets initiativrätt. Förslaget rör effekterna av vattenmyndigheternas förslag till åtgärdsprogram som tagits fram i enlighet med reglerna i EU:s vattendirektiv. Näringsutskottets ledamöter bjöds även in till miljö- och jordbruksutskottets beredningstillfällen den 9 juni och den 11 juni 2021 för att ta del av information från bl.a. berörda myndigheter.

Näringsutskottet begränsar sitt yttrande till de delar som berör näringsutskottets beredningsområde, vilket främst omfattar åtgärdsförslagens påverkan på vattenkraftens effektsituation och roll i energisystemet.

I yttrandet framhåller näringsutskottet flera aspekter som det anser att miljö- och jordbruksutskottet bör beakta vid ett initiativ till tillkännagivande.

I yttrandet finns två avvikande meningar (S, V, L, MP).

Utskottets överväganden

Vattendirektivets påverkan och genomförande

Förslag till tillkännagivande i miljö- och jordbruksutskottet med stöd av utskottets initiativrätt

Ett förslag till tillkännagivande med stöd av utskottets initiativrätt har väckts inom miljö- och jordbruksutskottet. Av förslaget framgår att regeringen bör vidta vissa åtgärder för att bl.a. säkerställa att miljöanpassningar inte går ut över möjligheterna att öka effekten i befintlig vattenkraft. Bakgrunden till förslaget är det förslag till åtgärdsprogram som vattenmyndigheterna har tagit fram i enlighet med EU:s vattendirektiv, och vilka effekter ett genomförande av programmet kan få. I förslaget till tillkännagivande förordas

- att regeringen tydliggör att hur 4 kap. 10 § VF ska tillämpas
- att regeringen överprövar vattenmyndigheternas fem åtgärdsförslag för att säkerställa en god balans mellan samhällsekonomisk kostnad och miljömässig nytta som ligger i linje med riksdagens beslut om ”Vattenmiljö och vattenkraft” samt livsmedelsstrategins mål
- att regeringen säkerställer att HARO-värdena ligger mer i linje med den förstudie som gjordes och att dessa inte leder till utrivningar av vattenkraft av ekonomiska skäl
- att regeringen säkerställer att de miljöanpassningar som sker inte går ut över möjligheten att öka effekten i befintlig vattenkraft
- att regeringen säkerställer att platsspecifika bedömningar kring alla nyttor och konsekvenser görs med beräkningsgrunder som är vedertagna, transparenta och att detta görs i samråd med berörda aktörer.

Miljö- och jordbruksutskottet har beslutat att ge näringsutskottet tillfälle att senast den 15 juni 2021 yttra sig över förslaget.

Vissa kompletterande uppgifter

Energiöverenskommelsen

En blocköverskridande energipolitisk ramöverenskommelse slöts i juni 2016 mellan Socialdemokraterna, Moderaterna, Miljöpartiet, Centerpartiet och Kristdemokraterna. I överenskommelsen slogs det fast att Sverige senast 2045 inte ska ha några nettoutsläpp av växthusgaser till atmosfären, för att därefter uppnå negativa utsläpp. Vidare enades man om att målet 2040 ska vara 100 procent förnybar elproduktion. Genom överenskommelsen säkerställdes även att vattenkraften ska leva upp till moderna miljökrav.

I december 2019 meddelade Moderaterna och Kristdemokraterna att de lämnar energiöverenskommelsen sedan de inte fått gehör för önskemål om

förnyade samtal om kärnkraftens framtid som skulle omfatta riksdagens samtliga partier.

Tillkännagivande om småskalig vattenkraft

Våren 2020 förordade utskottet att riksdagen skulle tillkännage följande om småskalig vattenkraft (bet. 2019/20:NU14):

[...] arbetet med att reformera vattenlagstiftningen och vattenförvaltning måste fortsätta och att minskat regelkrångel, respekt för äganderätten och effektiva miljöåtgärder med rimliga kostnader ska vara vägledande för detta arbetet. Utskottet vill i detta sammanhang även framhålla att det är angeläget att regeringen ser till att den småskaliga vattenkraften i möjligaste mån säkras och att regelkrångel från myndigheter undanröjs. Vidare behöver de beslut som riksdagen tidigare har fattat om bl.a. möjligheter till undantag från EU-reglerna på området, nyttjas och få genomslag i praktiken. Det gäller inte minst hos berörda myndigheter såsom Havs- och vattenmyndigheten, länsstyrelserna, vattendelegationerna, Naturvårdsverket och Energimyndigheten. [...]

I en reservation (S, V, MP) förordades att riksdagen inte skulle göra något tillkännagivande. Riksdagen beslutade i enlighet med utskottets förslag (rskr. 2019/20:221).

I skrivelsen Riksdagens skrivelser till regeringen – åtgärder under 2020 (skr. 2020/75) anförde regeringen följande när det gäller tillkännagivandet:

Den 25 juni 2020 beslutade regeringen en nationell plan för moderna miljövillkor för vattenkraften. Planen ger en nationell helhetssyn i frågan om att verksamheterna ska förses med moderna miljövillkor på ett samordnat sätt med största möjliga nytta för vattenmiljön och för nationell effektiv tillgång till vattenkraftsels. I beslutet anges bl.a. att ansvariga myndigheter i arbetet med att genomföra planen och hålla den uppdaterad ska bevaka och vidta de åtgärder som behövs för att provningarnas sammantagna negativa inverkan på en nationell effektiv tillgång till vattenkraftsels ska hållas till ett minimum. Samma dag beslutade regeringen om ändring i förordningen (1998:1388) om vattenverksamheter (SFS 664). Genom ändringen regleras formerna för samverkan inför det att en ansökan om provning för moderna miljövillkor ges in till provningsmyndigheten. Detta i syfte att säkerställa den regionala samverkansprocess, samt den översyn av miljö kvalitetsnormer som behövs för en effektiv provning, genomförs i tid. Ändringen innebär också att indelningen i provningsgrupper, samt den tidpunkt när ansökan om provning senast ska ha getts in för en verksamhet inom en provningsgrupp, framgår av bilagan till förordningen. Den 5 november 2020 uppdrog regeringen åt Havs- och vattenmyndigheten att tillsammans med Statens energimyndighet och Affärsverket svenska kraftnät se över de HARO-värden som anges i den nationella planen för moderna miljövillkor. I uppdraget ingår även att redogöra för hur fördelningen av HARO-värdena mellan huvudavrinningsområden har gjorts och tydliggöra vilken funktion värdena har i arbetet med att förse vattenkraften med moderna miljövillkor. Uppdraget ska redovisas senast den 15 april 2021. Vidare fick Havs- och vattenmyndigheten i regleringsbrevet för 2021 i uppdrag att göra en kunskaps-sammanställning om dammar. Enligt uppdraget ska Havs- och vattenmyndigheten med stöd av Naturvårdsverket och andra berörda myndigheter, utifrån befintligt kunskapsunderlag tillhandahålla en

kunskapssammanställning av vattenkraftdammars och andra dammars för- och nackdelar för naturvård och biologisk mångfald samt potentiella betydelse för att minska risken för erosion, övergödning och översvämningar jämfört med om dammarna inte skulle finnas. Uppdraget ska redovisas senast den 1 oktober 2021. Punkten är inte slutbehandlad

I ett yttrande till konstitutionsutskottet över den nämnda skrivelsen framförde ett enigt utskott våren 2021 att det inte hade något att invända mot regeringens bedömning (yttr. 2020/21:NU4y).

Vattenkraftens roll i energisystemet

I ett betänkande om energipolitik behandlade utskottet våren 2021 flera motionsyrkanden om vattenkraftens roll i energisystemet (bet. 2020/21:NU21). Ett av dessa yrkanden (mot. 2020/21:2922 [C] yrkande 28) berörde vattenkraftens roll i ett förnybart energisystem och proportionerliga miljöåtgärder. Utskottet avstyrkte detta yrkande tillsammans med andra yrkanden som rörde vattenkraften och anförde bl.a. följande:

Utskottet har ingen annan uppfattning än motionärerna att vattenkraften har stor betydelse för det svenska kraftsystemet och konstaterar i likhet med föregående år då liknande förslag hanterades att det pågår ett arbete med att modernisera miljövillkoren och att effektivisera de tillståndprocesser som kan kopplas till vattenkraften. Vidare konstaterar utskottet att riksdagen i ett tillkännagivande våren 2020 uttalade att det fortsatta arbetet med att reformera vattenlagstiftningen och vattenförvaltningen behöver vara inriktat på att värna den småskaliga vattenkraften genom minskat regelkrångel, respekt för äganderätten och effektiva miljöåtgärder till rimliga kostnader (bet. 2019/20:NU14). Regeringen har redovisat vidtagna åtgärder med anledning av tillkännagivandet i en skrivelse till riksdagen (skr. 2020/21:75) där det också framgår att tillkännagivandet inte bedöms som slutbehandlat. Med hänvisning till detta anser utskottet inte att det är motiverat för riksdagen att ställa sig bakom några mer allmänt hållna yrkanden om vattenkraftens betydelse.

Företrädare i utskottet för Moderaterna, Sverigedemokraterna, Centerpartiet, Kristdemokraterna och Liberalerna uttryckte sin syn på vattenkraftens roll i energisystemet i reservationer.

Utskottets ställningstagande

Näringsutskottet har fått möjlighet att yttra sig över ett förslag till tillkännagivande som väckts inom miljö- och jordbruksutskottet med stöd av utskottets initiativrätt. Förslaget rör effekterna av vattenmyndigheternas förslag till åtgärdsprogram som tagits fram i enlighet med EU:s vattendirektiv. Utskottet begränsar sitt yttrande till att omfatta de delar i förslaget till tillkännagivande som kan påverka vattenkraftens effektsituation och roll i energisystemet. Utskottet delar här uppfattningen att det finns skäl för riksdagen att, i linje med det förslag som väckts i miljö- och jordbruksutskottet, tydliggöra sin ståndpunkt för regeringen. Om miljö- och jordbruksutskottet väljer att utnyttja sin initiativrätt och gå fram med ett tillkännagivande anser utskottet att följande bör beaktas.

Vattenkraften är en värdefull tillgång i både det svenska och det nordiska elsystemet och spelar en central roll för elförsörjning, som enskilt produktionsslag men också som regler- och balanskraft. I dagsläget levererar vattenkraften flera av de viktiga systemtjänsterna i elsystemet såsom spännings- och frekvensreglering. Vattenkraften bidrar till ett konkurrenskraftigt energisystem med låga utsläpp och med trygga leveranser av elenergi. För att möta behovet av en mer reglerbar förnybar elproduktion behöver vattenkraftens tillgängliga effekt och reglerförmåga öka jämfört med i dag, och utskottet vill framhålla att det finns goda möjligheter att åstadkomma det i samband med uppgraderingar av befintliga vattenkraftverk.

Utskottet vill vidare påminna om att riksdagen för några år sedan fattade beslut om en ny vattenlagstiftning (prop. 2017/18:243, bet. 2017/18:CU31, rskr. 2017/18:383). Den nya lagen innebar ingen materiell skärpning av miljöreglerna. Däremot anfördes såväl i propositionen som i riksdagens beslut att vattenkraften ska värnas och utvecklas, och det klargjordes tydligt att alla undantag i EU:s vattendirektiv ska nyttjas. Det är därtill av stor vikt att riksdagens beslut om att värna och utveckla vattenkraften får fullt genomslag hos berörda myndigheter, vilket även innefattar länsstyrelserna. Det är därför rimligt att regeringen utövar sin myndighetsstyrning på ett sådant sätt att riksdagens uttalade önskan om att värna och utveckla vattenkraften får genomslag i praktiken i handläggningen hos berörda myndigheter. Regeringen bör därför använda flera olika verktyg som t.ex. regleringsbrev, myndighetsdialog eller utredningsuppdrag i sin styrning av berörda myndigheter för att riksdagens beslut ska få ett tydligt genomslag i praktiken.

Utskottet vill vidare poängtera att en viktig ambition med lagändringen var att underlätta och minska byråkratin för vattenkraftsägare, vilket t.ex. resulterade i nya regler för en samlad prövning i vissa fall. Utskottet vill understryka att riksdagen var tydlig med att regelkrånglet för ägare av småskalig vattenkraft skulle minskas påtagligt och vill framhålla att denna ambition bör genomsyra regeringens och myndigheternas arbete framöver. I sammanhanget vill utskottet även framhålla dels behovet av att Länsstyrelserna tillgängliggör miljödata för att underlätta för sökande, dels vikten av korrekta, specifika och uppdaterade bedömningar av miljödata från myndigheters sida inför varje enskild prövning.

Därtill konstaterar utskottet att såväl riksdagen som regeringen har varit tydliga med att ett antal uppföljningar och utvärderingar ska genomföras inom vattenförvaltningsområdet. Utskottet vill särskilt nämna den utlovade uppföljningen av vilka effekter den nämnda vattenlagstiftningen har fått samt utvärderingen av antalet vattenförekomster i Sverige. Uppföljningar och utvärderingar på området är viktiga för att riksdagen vid behov ska kunna vidta ytterligare åtgärder för att det övergripande syftet om att värna och utveckla svensk vattenkraft ska kunna uppfyllas.

Avslutningsvis vill utskottet påminna om riksdagens tillkännagivande från våren 2020 om att regeringen särskilt skulle ta sig an och värna den småskaliga vattenkraften. Utskottet vill understryka vikten av att regeringen fullföljer

tillkännagivandet och dessutom säkerställer att både små- och storskalig vattenkraft värnas och utvecklas.

Stockholm den 15 juni 2021

På näringsutskottets vägnar

Lars Hjalmered

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Lars Hjalmered (M), Anna-Caren Säterberg (S), Mattias Jonsson (S), Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M), Mattias Bäckström Johansson (SD), Monica Haider (S), Helena Lindahl (C), Birger Lahti (V), Tobias Andersson (SD), Mathias Tegnér (S), Camilla Brodin (KD), Åsa Eriksson (S), Joar Forssell (L), Eric Palmqvist (SD), Elisabeth Björnsdotter Rahm (M), Rickard Nordin (C) och Amanda Palmstierna (MP).

Avvikande meningar

1. Vattendirektivets påverkan och genomförande (S, V, MP)

Anna-Caren Säterberg (S), Mattias Jonsson (S), Monica Haider (S), Birger Lahti (V), Mathias Tegnér (S), Åsa Eriksson (S) och Amanda Palmstierna (MP) anför:

Näringsutskottet har getts möjlighet att yttra sig över ett förslag till utskotts-initiativ inom miljö- och jordbruksutskottet som rör effekterna av vattenmyndigheternas förslag till åtgärdsprogram som tagits fram i enlighet med EU:s vattendirektiv. I förslaget till tillkännagivande med stöd av utskottets initiativrätt förordas att regeringen bl.a. ska vidta vissa åtgärder för att säkerställa en god balans mellan vattenmiljö och vattenkraft samt att miljöåtgärder inte ska gå ut över möjligheterna att öka effekten i befintlig vattenkraft. Vi ser i nuläget inget behov för riksdagen att göra något tillkännagivande med denna inriktning och vill framhålla följande.

Energipolitikens inriktning lades fast av riksdagen våren 2018 och baserades på en energipolitisk överenskommelse mellan fem av riksdagens partier från 2016. Riksdagens beslut omfattade bl.a. ett övergripande mål med innebörden att energipolitiken ska syfta till att förena ekologisk hållbarhet, konkurrenskraft och försörjningstrygghet och att den svenska energipolitiken bygger på samma tre grundpelare som energisamarbetet i EU. Även om samtliga av våra respektive partier inte står bakom energiöverenskommelsen vill vi påminna om att syftet är att ge långsiktiga förutsättningar för den svenska energiförsörjningen.

I detta sammanhang är vattenkraftens betydelse fundamental och har en grundläggande funktion i det svenska energisystemet. Vattenkraften har dessutom en särskilt viktig roll vid omställningen till ett helt förnybart energisystem genom att underlätta introduktionen av vind- och solkraft. Vidare vill vi påminna om det arbete som pågår med att modernisera miljövillkoren och att effektivisera de tillståndsprcesser som kan kopplas till vattenkraften. Vi kan även konstatera att riksdagen i ett tillkännagivande från våren 2020 uttalat att det fortsatta arbetet med att reformera vattenlagstiftningen och vattenförvaltningen behöver vara inriktat på att värna den småskaliga vattenkraften genom minskat regelkrångel, respekt för äganderätten och effektiva miljöåtgärder till rimliga kostnader. Som framgår av det föregående har regeringen i en skrivelse till riksdagen redovisat vilka åtgärder den under 2020 har vidtagit med anledning av tillkännagivandet och uppgett att tillkännagivandet ännu inte är slutbehandlat.

2. Vattendirektivets påverkan och genomförande (L)

Joar Forssell (L) anför:

I miljö- och jordbruksutskottet har det väckts ett förslag till tillkännagivande med stöd av utskottets initiativrätt, och som till en del rör hur vattenkraften kan påverkas av vattenmyndigheternas förslag till åtgärdsprogram som tagits fram i enlighet med vad som föreskrivs i EU:s vattendirektiv. Här vill jag dock påpeka att arbetet inom vattenmyndigheterna med att ta fram åtgärdsprogram för de fem vattendistrikten alltjämt pågår. I samråden som avslutades i april 2021 har ett stort antal synpunkter kommit in med många olika inriktningar. Jag vill att expertmyndigheterna nu självständigt ska få gå igenom och bedöma dessa synpunkter och förslag. Detta bör inte föregripas genom ett uttalande från riksdagen under pågående process. Därmed anser jag att miljö- och jordbruksutskottet inte bör gå vidare med att förorda något tillkännagivande.